

Opas matkamuiстоja myyville toimijoille:

Saamelaisen kulttuuriperinnön suojaus ja saamelaistuotteiden myynti

Kulttuuriperinnön suojeleminen on keskeinen osa kestävästä matkailusta.

Tämä opas tarjoaa matkailu- ja matkamuiستمyymälöille tietoa ja ohjeita siitä, miten kunnioittaa ja suojella saamelaista kulttuuriperintöä ja välttää niin sanottua kulttuurista omimista tuotteiden ja matkamuiستojen myynnissä.

Toimimalla eettisesti ja vastuullisesti myymäläsi voi tarjota asiakkaille aitoja kokemuksia ja auttaa säilyttämään saamelaista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville. Vastuullisuuteen panostaminen vahvistaa samalla myönteistä mielikuvaa yrityksestäsi.

Saamelaiset ja saamelainen käsityöperinne (duodji)

Saamelaiset ovat Euroopan ainoa alkuperäiskansa, ja heidän kulttuurinsa ja perinteensä ovat merkittävä osa Suomen ja koko Lapin alueen identiteettiä. Saamelaisilla on oma käsityöperintensä, duodji, joka pohjautuu ikivanhoihin tekniikoihin ja perinteisiin.

Saamenkäsityöt olivat alun perin käyttöesineitä, jotka liittyivät asusteisiin ja koristeluun, ruoanlaittoon, jutaamiseen, pyyntikulttuuriin jne. Nykyisin käsityöt valmistetaan perinteisten mallien mukaan, vaikka monet esineet ovatkin saaneet uuden käyttötarkoituksen. Erilaiset puu-, sarvi-, helmi-, lanka- ja nahkatyöt liittyvät olennaisesti saamelaiseen elämänmuotoon ja elinkeinoihin.

• Lisätietoa saamelaisten käsityöperinteestä löytyy Museoviraston ylläpitämällä Elävän perinnön wikiluettelo [-verkkosivustolla](#).

Sámi Trademarks – Saamelaiset sertifikaattimerkit saamen käsityöläisille ja tuottajille

Saamen kansa omistaa Sámi Duodji ja Sámi Made -merkit, ja niitä hallinnoi Saamelaisneuvosto. Merkit takaavat, että tuotteen on tehnyt saamelainen. Tavaramerkkijärjestelmä toteuttaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta omaan kulttuuriin, perinteisiin saamenkäsintöihin ja saamelaisiin tuotteisiin, sekä vastaa saamelaisen kulttuurin hyväksikäyttöön liittyviin haasteisiin.

• Lisätietoja Sami Duodji ja Sami Made -merkeistä löytyy [täältä](#).

Keskeiset toimijat

• Saamelaiskäräjät on saamelaisten virallinen edustaja. Se muodostaa saamelaisten virallisen kannan ja neuvottelee viranomaisten kanssa. Saamelaiskäräjät ylläpitää ja edistää kaikkia kolmea Suomessa elävää saamen kieltä, kaikkia saamelaisten perinteisiä elinkeinoja sekä saamelaista kulttuuria ja elämäntapaa.

[Saamelaiskäräjien verkkosivu](#)

• Saamelaisneuvosto on saamelaisten yhteinen riippumaton kulttuuripoliittinen ja poliittinen järjestö, joka toimii Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän saamelaisten kansalaisjärjestöjen yhteistyöelimenä. Perustamisesta asti vuodesta 1956 Saamelaisneuvosto on aktiivisesti edistänyt saamelaispoliittisia pyrkimyksiä.

[Saamelaisneuvoston verkkosivu](#)

• Sámi Duodji ry on Suomen saamelaisten käsityöntekijöiden yhdistys, joka on perustettu Inarissa vuonna 1975. Yhdistys on saamenkäsityöntekijöiden etujärjestö, joka järjestää näyttelyitä, neuvontaa ja myyntitoimintaa.

[Sami Duodji ry:n verkkosivu](#)

Kulttuurinen omiminen

Kulttuurisessa appropriaatiossa eli kulttuurisessa omimisessa on saamelaisten kohdalla kyse siitä, että ei-saamelainen toimija ottaa keskeisiä osia saamelaiskulttuurista kaupallisiin tai muihin tarkoituksiin ilman lupaa ja ilman ymmärrystä niiden merkityksestä saamelaiselle vähemmistölle.

Lapin matkailuelinkeinossa ja Suomen markkinoinnissa on ajan saatossa hyödynnetty saamelaiskulttuuria tavalla, joka on aiheuttanut negatiivisia vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Tällaisia ovat esimerkiksi vanhanaikaiset ja leimaavat stereotyyppit sekä saamelaisen käsityön tai sen tyylin kopioiminen. Monille saamelaisille ennakkoluulojen oikominen ja jatkuva selittäminen voi olla raskasta, ja joskus ennakkoluulot näkyvät jopa suoranaisena rasismina. Lisäksi kulttuurisen omimisen negatiivinen vaikutus ulottuu saamelaisen käsityöalan elinvoimaisuuteen ja saamelaisten käsityöntekijöiden mahdollisuuksiin pärjätä alalla. Näiden kielteisten vaikutusten vuoksi saamelaiset ovat nostaneet kulttuuriin liittyvät ongelmat julkisesti esille.

Viime vuosina yhteiskunnassa on käyty laajemminkin keskustelua siitä, miten eri vähemmistöt voivat suojella kulttuuriaan kaupallisilta väärinkäytöksiltä. Vastuulliset toimintatavat kiinnostavat yhä useampia kuluttajia ja liikeyrityksiä, ja monet yritykset ovat alkaneet tarkastella tuotteitaan ja niiden eettisyyttä vähemmistöjen näkökulmasta.

Saamelaisten oikeus omaan kulttuuriseen perintöön ja kaupallinen inspiroituminen saamelaisperinteestä

Saamelaisilla käsityöntekijöillä on oikeus hyödyntää omaa perinnettään kaupallisesti ja saamelaiskulttuurin sisäisten kulttuuristen oikeusperiaatteiden mukaisesti. Saamelaiset käsityöntekijät tuntevat saamelaisten oikeuskäsitykset ja osaavat ottaa huomioon alueellisen ja perinnekohtaisen omistajuuden, kulttuuriset soveliaisuuskysymykset sekä rajat yksityisessä ja kaupallisessa käytössä.

Muille kuin saamelaisille on usein haasteellista antaa etukäteen yleisohjeita soveliaaseen kaupalliseen saamelaiskulttuurista inspiroitumiseen.

Saamelaisten yhteisen omaisuuden käyttöön ja saamelaiskulttuurin kaupalliseen hyödyntämiseen vaaditaan lupa saamelaisilta oikeudenhaltijoilta, kuten muidenkin immateriaalioikeuksilla suojattujen tuotteiden kaupalliseen käyttöön. Omistus voi olla monella tasolla, kuten kaikkien saamelaisten yhteistä tai alue- ja perinnekohtaista.

Osa saamelaistuotteista on tiiviisti saamelaiseen identiteettiin kytköksissä

Identiteettituotteet ovat sellaisia käsityötuotteita, joiden käyttöön liittyy erityinen merkitys saamelaiskulttuurin sisäisessä käytössä. Yleensä ne viestivät henkilön yhteydestä tiettyyn osaan saamelaisaluetta ja/tai kieli- tai kulttuuriseen ryhmään, ja niitä käytetään tiettyjen oikeusperiaatteiden ja sääntöjen mukaisesti. Muiden käsityötuotteiden tavanomaista käyttöä saamelaiset pitävät soveliaana muillekin kuin oman kulttuurisen ryhmänsä jäsenille.

Lähde: [Sami Duodji -verkkosivusto](#)

Toimi näin

- **Hanki myytäväksi ainoastaan aitoja saamelaiskäsitöitä, jotka on valmistettu ja sertifioitu saamelaisyhteisön jäsenen toimesta.** Varmista, että myymäläsi tuotteet ovat saamelaisyhteisön hyväksymiä ja oikeilla merkeillä (Sami Duodji, Sami Made) varustettuja.
- **Tarjoo myymälän henkilökunnalle koulutusta saamelaiskulttuurista ja -historiasta.** Työntekijöiden on tärkeää ymmärtää saamelaiskulttuuria ja sen symboliikan merkitystä. Tämä mahdollistaa paremman asiakaspalvelun ja kulttuuritietoisuuden lisäämisen asiakkaiden keskuudessa. Voit esimerkiksi pyytää saamelaisyhteisön edustajaa järjestämään koulutuksen tai käyttää luotettavia lähteitä henkilökunnan itseopiskeluun. Informoi asiakkaita saamelaiskulttuurin erityispiirteistä, esimerkiksi esitteiden avulla, ja kerro tuotteiden alkuperästä ja niiden valmistajista.
- **Etsi mahdollisuuksia yhteistyöhön paikallisten saamelaiskäsityöläisten, kulttuuriyhdistysten ja yhteisöjen kanssa.** Osallistumalla esimerkiksi paikallisille saamelaismarkkinoille tai saamelaistapahtumiin voit luoda suoran yhteyden saamelaiskulttuurin alkuperäisiin lähteisiin. Avoin ja jatkuva yhteistyö saamelaisyhteisön kanssa auttaa varmistamaan, että myynnissä olevat tuotteet kunnioittavat heidän kulttuuriperintöään.
- **Käytä markkinoinnissa aitoja kuvia ja tietoa tuotteiden valmistajista ja alkuperästä.** Esimerkiksi perinteisiä saamelaispukuja tulisi esitellä oikein pukeutuneiden saamelaisyhteisön edustajien yllä. Kliseisiä, halventavia tai viihteellisiä esitystapoja saamelaiskulttuurista on syytä välttää.
- **Toimi yhteistyössä saamelaisyhteisön kanssa varmistaaksesi, että tuotteiden tuotanto ja myynti noudattavat eettisesti ja kulttuurisesti vastuullisia periaatteita.** Vastuullisuuteen kuuluu, että saamelaisten kulttuurisia oikeuksia kunnioitetaan ja saamelaiset käsityöläiset saavat työstään oikeudenmukaisen korvauksen. Muista, että saamelaisilla on oikeus päättää omasta kulttuuriperinnöstään, mikä koskee myös heidän tuotteidensa valmistusta ja myyntiä.
- **Jos olet epävarma tuotteidesi eettisyydestä saamelaisen käsityöperinteen näkökulmasta, kysy neuvoa relevanteilta saamelaistoimijoilta, kuten Sámi Duodji ry:ltä.**

Tutustu myös

Saamelaismatkailun eettiset ohjeet

Saamelaiskäräjien kokous hyväksyi 24.9.2018 vastuullisen ja eettisesti kestävän [saamelaismatkailun toimintaperiaatteet](#). Eettisten ohjeiden päätavoitteena on poistaa saamelaisuutta hyväksikäyttävä matkailu sekä matkailun kautta leviävä saamelaisia koskeva väärä tieto. Toisena painopisteenä on turvata matkailun ulkopuolisen väestön kulttuurikäytännöt ja perinteet.